Гудзь В.С.
студентка,
Науковий керівник: **Подолянчук О.В.**
старший викладач, старший науковий співробітник,
кандидат філологічних наук,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова

ОЛЕКСАНДР ПОНОМАРІВ ПРО ВИМОВУ І НАГОЛОС В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Олександр Данилович Пономарів – український мовознавець, перекладач, публіцист, громадський діяч, доктор філологічних наук, професор кафедри мови та стилістики Інституту журналістики КНУ

ім. Т. Шевченка, заступник голови Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка; автор понад 250 наукових, науково-популярних та науково-публіцистичних праць з історії, стилістики й культури української мови, її відродження та утвердження як державної, укладач і редактор навчальних посібників і словників різних типів.

Його ставлення до мови було не лише позицією науковця, а й громадянською позицією. Олександр Данилович завжди намагався своїми виступами, публікаціями вдосконалювати державну мову і новий український правопис, звільняти його від русизмів, але найбільшу увагу він приділяв саме вимові та наголошенню українських слів.

Усім відомо, що українська мова милозвучна та співоча. На думку Олександра Пономаріва, наша мова буде такою якщо кожен буде дотримуватися певних норм.

Одним із способів зробити українську мову милозвучніше – правильне чергування голосних та приголосних **у – в, і – й**. **У** та **І** найчастіше вживаються на початку речення й коли слова, між якими вони стоять, закінчуються на приголосні, в інших в випадках використовуються **в**, **й**, які мають перевагу над **у, і** [1, с. 4]. Дуже важливу роль відіграє чергування цих букв при вживанні слів, які можуть мати різне значення. Наприклад, удача (успіх) – вдача (характер).

Доктор філологічних наук звертає увагу українців на правильне вживання літери **ґ**. Вживається вона в українських і запозичених, зукраїнізованих словах, тобто аґрус, ґава, ґазда, ґвалт, ґелґотати, ґрати, ґрунт, ґринджоли. Але також потрібно мати на увазі, що в використання в словах приголосних **г** і **ґ** може давати різне значення: ґрати (іменник) – грати (дієслово), ґулі (нарости) – гулі (гуляння).

Щоб вимова була чіткою, майстер слова нагадує, що за законами української фонетики губні **б, п, в, м, ф** та фонему **р** в кінці слова слід вимовляти твердо: сім, Харків, любов'ю [1, с. 4].

Олександр Пономарів вважає, що однією з проблем нашого народу є низька культура мови. Неправильне наголошення слів робить мову неохайною та безграмотною. Зазвичай зразком акцентуаційних норм є мова професійних акторів театру та кіно, мова

дикторів на радіо й ведучих на телебаченні. За спостереженнями мовознавця, в Україні українська мова звучить лише на сцені, але не за її межами, тому вона ніяк не може бути зразком для народу.

ЗМІ часто допускають помилок при вимові, в словах з подвійним наголосом обирають той, що ближче до російського, а інколи взагалі в українських словах роблять наголошення, яке характерне російській мові. Дуже дивним є те, що деякі українці не вміють правильно наголошувати назву своєї країни та народу. УкрАїна, укрАїнець, укрАїнський є діалектним та застарілим. Сучасна акцентуаційна норма припускає лише наголос на третьому складі – УкраЇна, украЇнець, украЇнський.

Порушення акцентуаційних норм виникли через необґрунтоване перенесення діалектних наголосів у літературну мову. Олександр Пономарів нагадує, що прикметники мають наголос на тому самому складі, що й іменники, від яких вони утворені: імпЕрія – імпЕрський, рИнок –рИнковий.

У своїх публікаціях автор висвітлив свою думку щодо наголошення слів і рекомендує дотримуватися правильної вимови. Наприклад, на радіо й телебаченні часто звучить вона бУла, там бУло, вони бУли, але правильним є наголошення на другий склад: булА, булО, булИ. У людей, що працюють у сфері економіки часто можна почути вАловий продукт, але правильним варіантом є валовИй. Потрібно говорити не феномЕн, а фенОмен, не тОнкий, а тонкИй, не тЕкстовий, а текстовИй, не середИна, а серЕдина, не приЯтель, а прИятель, не отамАн, а отАман, але найчастіше можна почути неправильне наголошення слова нОвий, правильним є варіант – новИй. Такі слова, як вестИ, нестИ мають наголошення на останньому складі [1, с. 4].

Такі слова як *вибалок, виняток, виросток, виселок, висновок, випадок* належать до цілої низки слів, що наголошуються на перший склад: на префіксі **ви-.**

Олександр Пономарів зазначає, що українські ЗМІ, політичні діячі, ведучі, журналісти не вміють утворювати ступенів порівняння прикметників та прислівників. У найвищому ступені в літературній українській мові вживані форми – найважливіше, найголовніше, найцікавіше, але не використання русизмів: саме важливе, саме

головне, саме цікаве. Так кажуть безграмотні політики, а за ними й працівники радіо та телебачення.

В українській мові неправильним є вживання прийменника **по** у всіх випадках: по регіональним квартирам, по ключовим питанням, по європейським стандартам, по українським військовим, по позиціям, по кредитам. Правильним є використовувати прийменники **за, у, через** та інші – по регіональних квартирах, у ключових питаннях, за європейськими стандартами, за показниками, ставки за кредитами, по українських військових тощо. Недоречно використовують прийменник **зверх**: зверх зусиль, зверх можливостей, зверх плану, а потрібно використовувати прийменник **понад**: понад зусилля, понад можливості, понад план [5, с. 4].

Олександр Данилович наголошує, що на телепередачах досить часто при звертанні до гостей кажуть Валентин Миколайович, Олена Петрівна, пане професор, пан волонтер, замість Валентине Миколайовичу, Олено Петрівно, пане професоре, пане волонтере. Це свідчить про зневагу до людини з якою ведеться розмова [5, с. 4].

У словниках є слова з подвійним наголошенням. Олександр Пономарів у своїй праці зазначив, яких варіантів краще дотримуватися – алфАвіт, веснянИй, вИсіти, дОговір, жалО, зАвжди, прОстий, яснИй [3, с. 4].

Український народ упродовж усієї своєї нелегкої історії творив і плекав рідну мову. Митці слова відшліфовували кожну його грань, щоб піднести нашу мову до рівня найрозвиненіших мов світу. Але залишитися на вершині вона зможе тільки тоді, коли українці будуть цінувати і поважати рідну мову, дотримуватись правил та норм вживання слів, наголошення і, можливо, тоді зникне проблема низької культури мовлення українців.

Український мовознавець просить дотримуватись правил акцентування слів, використання прийменників, просить грамотно використовувати дієприкметники в українській мові та уникати русизмів, не забувати про правильне чергування іменників чоловічого, жіночого родів, вживання їх із числівниками та іншими частинами мови.

Список використаних джерел:

1. Пономарів О.Д. Культура слова: мовнолістичні поради. Київ, 2011. 272 с.

2. Пономарів О.Д. Українське слово для всіх і кожного. Київ, 2012. 360 с.

3. Пономарів О.Д. Наголос. URL: http://ponomariv-kultura-slova.wikidot.com/hagolos

4. Блог професора Пономаріва: як помиляються телеведучі. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/blogs/2015/12/151207_ponomariv_blog77_ko

5. Олександр Пономарів. Про найпоширеніші мовні помилки в радіо- й телеефірі. URL: https://m.facebook.com/nt/screen/?params=%7B%22note_id%22%3A331909654777188%7D&path=%2Fnotes%2Fnote%2F&_rdr